

-SÖYLEŞİ-

OPTİMAL VERGİLEME

Prof.Dr. Coşkun Can Aktan'la İyi Bir Vergi Sistemi Tasarımı ve Optimal Vergileme Üzerine Söyleşi*

Ebru KARAŞ¹

Doç. Dr.

Uşak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: ebru.cilli@usak.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-0625-3722

Son zamanlarda oldukça sık duymaya başladığımız optimal vergileme yaklaşımı nedir?

Öncelikle optimal ve optimalite kavramları ile ilgili olarak bir şeyler söylemek istiyorum. İktisatta optimalite denildiğinde ilk aklımıza gelen Pareto optimumu kavramıdır. İtalyan sosyolog ve iktisatçı Vilfredo Pareto'nun geliştirdiği ilkeye atfen kullanılır. Vilfredo Pareto'nun Pareto etkinlik ya da Pareto optimumu olarak adlandırdığı temel ilkesi doğrudan servet transferi olmaksızın piyasa ekonomisindeki normatif etkinliği tanımlamaya çalışır. Pareto etkinlik şunu ifade eder. Toplumdaki bireylerden en az birinin refahını azaltmadan diğer birinin refahını artırma imkânı yoksa o toplumun refahı optimumdur. Teorik refah ekonomisi argümanlarını savunan iktisatçılara göre rekabetçi piyasalar etkinlik sağlayacak sonuçlar ortaya çıkarmış olsa bile eğer piyasada gelir ve servet dağılımında adaletsizlikler ve eşitsizlikler varsa o zaman bireylerarası servet transferi yapmak suretiyle pareto etkinsizlikler dengelenebilir. Teorik refah iktisatçılarına göre sosyal refahın maksimizasyonu için devletin mali araçlar yani harcama, vergileme gibi maliye politikası enstürmanlarını kullanarak ekonomiye müdahale etmesi adaletsizlik ve eşitsizliğin düzeltilmesine katkı sunar. Klasik iktisatçıların rekabetçi piyasalar etkindir tezi teorik refah iktisatçıları, neo-klasik iktisatçılar ve Keynezyen iktisatçılar tarafından eleştirilerek devlet müdahalesi ve

---

¹ Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** ebru.cilli@usak.edu.tr

Atf (APA): Karaş, E., (2025), Optimal Vergileme -Prof.Dr. Coşkun Can Aktan'la İyi Bir Vergi Sistemi Tasarımı ve Optimal Vergileme Üzerine Söyleşi-, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 17 (1): 120-130.

maliye politikası araçlarının devreye konulması görüşü savunulmuştur. İngiltere’de Cambridge Üniversitesi’nde Alfred Marshall, onun öğrencisi Arthur Pigou, Francis Edgeworth gibi isimlere daha sonra aynı okulda görev yapan John Maynard Keynes dahil olmuşlardır. İktisat biliminde optimalite kavramının doğuşu İtalya’da Pareto ile Cambridge’de ise Pigou ve Edgeworth ile yerleşmiştir diyebiliriz. 1950’li yılların sonlarına doğru Cambridge’de matematik eğitimi alan James Mirrlees de daha sonra bu üniversitede doktora tezini Belirsizlik Altında Optimum Tasarruflar üzerine yapmıştır. Mirrlees akademisyen olarak sonraki yıllarda optimal ve optimum başlığı altında birçok makaleler kaleme almıştır. 1970’li yıllarda ise Mirrlees optimal vergileme adıyla çalışmalar yapmaya başlamış ve böylece bir literatür oluşmuştur.

Optimal vergileme yaklaşımının çıkış noktası James Mirrlees’tir ve optimal vergileme teorisinin öncüsü Mirrlees’tir diyebilir miyiz?

Evet diyebiliriz. James Mirrlees’in optimal vergileme alanına ilgi duymasında asıl etkili olan isim yine Cambridge Üniversitesi’nde görev yapan Frank Ramsey olmuştur. Mirrlees Ramsey’in vergileme konusunda yazmış olduğu makalenin üzerinden ilerleyerek önce tüketim vergilerinde ve daha sonra da gelir vergilerinde optimal ilkeleri ya da kuralları matematiksel olarak analiz etmiştir.

Mirrlees, Cambridge’deki Trinity College’da ders vermiş ve daha sonra Oxford Üniversitesi’ne geçmiştir. 1996 yılında bir başka maliyeci William Vickrey ile birlikte Nobel ekonomi ödülüne layık görülmesi doğal olarak onun çalışmalarına ilgiyi artırmış ve ardından optimal vergileme konusu iktisatta başka iktisatçılarında üzerine makaleler, tezler, kitaplar yazdığı bir alan olmuştur. Hemen not edelim... Nobel komitesi açıklamasında asimetrik bilgi altında teşviklerin ekonomik teorisine yaptıkları temel katkılardan dolayı Vickrey ve Mirrlees’i ödüle layık görmüştür. Optimal vergileme konusu Noebl ekonomi ödülünün ana konusu değildir. Bu husus önemlidir ve gözden kaçırılmaması gerekir. Yani ödülü kazanan Mirrlees ve Vickrey’dir optimal vergileme değil...

Optimal vergileme alanında önde gelen isimler olan Frank Ramsey, James Mirrlees ve Peter Diamond gibi bilim insanlarının yaptığı çalışmalar bu alana ne gibi katkılar sunmuştur?

Her üç ismin yaptığı katkıların ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir. Optimal vergileme adı verilen literatürün doğuşunda etkili olan ilk önemli kişi Ramsey’dir. Doğrusunu söylemek gerekirse iktisadi düşünceler tarihi ve iktisat okulları konusunda hayli emekler vermiş birisi olarak söylemeliyim ki, Ramsey’in iktisada ve maliyeye olan katkılarından ziyade beni etkileyen 26 yıllık kısa yaşamı ve

ardında bıraktığı izler olmuştur. 1903 yılında doğmuş ve 1930 yılında hayata veda etmiştir... Sadece 26 yıllık kısa ömründe metafizik ve matematik alanında oldukça etkili çalışmalar kaleme almıştır. Ben Ramsey'in maliye ve vergileme alanına yaptığı katkının hiç de büyük olmadığını düşünüyorum. Fakat ne hikmetse bu dahiyane dahi adamın 1927 yılında kaleme aldığı vergileme makalesi özellikle Mirrlees'in Nobel kazanmasının ardından çok büyük bir ilgi görmüş ve Ramsey'in vergileme konusundaki makalesi üzerine onlarca makale kaleme alınmış ve yayınlanmıştır.

Frank Ramsey'in maliye ve vergileme alanına yaptığı katkının hiç de büyük olmadığını düşünüyorum dediniz. Bunu biraz açar mısınız?

Efendim. Frank Ramsey'i ben dahiyane dahi olarak tanımlıyorum. Yaşam hikayesini okuduğum için söylüyorum... Ona hayranlığımın ne derece büyük olduğunu ifade etmek isterim. İnsanın içini burkan bir kısa yaşam hikayesi. Matematik eğitimi almış, kafasının içi formüller, denklemler dolu. Ama aynı zamanda epistemoloji, entoloji gibi metafizik sorgulamalarla dolu bir zihin. Mantık ve semantik düşünün psikoloji ile ilgilenen sıra dışı bir adam... Cambridge Üniversitesi'nde matematik okuyan bu deha bir taraftan Keynes ve Pigou'nun kollarında iktisat ile haşır neşir olurken, diğer taraftan Apostles adı verilen bir entelektüel topluluğun toplantılarına katılıyor ve orada Bertrand Russell, George Ludwig Wittgenstein gibi Cambridge entellektüelleri ile vakit geçiriyor. Boş zamanlarında ise evinin etrafındaki tepelerde yürüyüş yaparak zihnindeki fikirleri o yürüyüşlerinde olgunlaştırıyor. 26 yaşında aniden ölümü... İnsanı duygusal açıdan yaralayan bir hikaye. Zira bu güzel yüzlü adam sadece ve sadece 26 yıl yaşıyor. Beni en çok etkileyen de bu olmuştur. Kesinlikle vergileme konusunda yazdığı makale değil...

Peki Ramsey bu 26 yıllık hayatında nasıl maliyeci oldu? Vergileme konusunda tek bir makale kaleme aldı. Ne yazdı ve maliyeye ne katkı sundu?

Cambridge Üniversitesi'nde matematik okuyan bu deha tamamen tesadüf olarak makroiktisadın babası John Maynard Keynes ve refah iktisadının babası Arthur Pigou ile tanışıyor ve onların sevgisini kazanıyor. Bu genç adam deyim yerindeyse Keynes ve Pigou'nun kollarında iktisat ile haşır neşir oluyor. Önce Keynes'in olasılık teorisi üzerine yazdığı kitaba bir eleştiri kaleme alıyor. Sonraki yıl Pigou'nun tavsiyesi ile vergileme konusunda bir makale kaleme alıyor, bir sonraki yıl ise Keynes'in tavsiyesi üzerine optimal tasarruf konusunda bir makale yazıyor. Ramsey'in iktisat ve maliye alanındaki serüveni birkaç yıl devam ediyor ve sonra talihsiz bir şekilde hayat veda ediyor. Uzattım konuyu... sorunuza gelelim... Ramsey vergileme konusunda ne yazdı ve maliyeye ne katkı sundu?

Bir kere tamamen matematik eğitimi almış, matematik kafası ile düşünen bir genç adamın maliyeci olduğunu söylemek ve hele hele onun büyük bir maliyeci olduğunu söylemek fazlasıyla abartı ve hatadır. Bu hatayı yapanların başında Nobel ekonomi ödülünü kazanmış olan Joseph Stiglitz gelir. Stiglitz 2015 yılında bir makale kaleme alıyor ve Frank Ramsey'in Vergileme Teorisine Bir Katkı başlığını taşıyan çalışmasının kamu maliyesinde bir dönüm noktası olduğunu ifade ediyor. Eksik değil, abartı değil tamamen yanlış ve hatalı bir değerlendirme. Aynı hatayı zerre kadar maliye ile ilgisi olmayan bir iktisatçı daha yapıyor. Adı Colin Read. 2016 yılında Büyük Maliyeciler başlıklı bir kitap yazıyor ve Frank Ramsey'i gelmiş geçmiş en büyük 11 maliyeci arasına dâhil ediyor. Baştan sonra eksik isimlerle dolu bir kitap... Ramsey bir kere maliyeci değildir... Ramsey öyle yazıldığı ve çizildiği gibi maliye teorisine ya da vergi teorisine devrim niteliğinde bir katkı da sunmuş değildir. Kesinlikle değildir... Ama dedim ya ne hikmetse Ramsey büyük bir maliyeci olmuş ve onun malların esneklikleri ile ters orantılı bir şekilde vergilendirilmesi ile ilgili görüşü üzerine onlarca makale kaleme alınmıştır. Ramsey vergileme üzerine makale yayımlandığında sadece 24 yaşındaydı. 1927 yılında yazdığı makale İngiltere'de Royal Economic Society'nin ünlü The Economic Journal dergisinde yayınlandı. Makalesinin özü şu. Arz veya talebin daha esnek olduğu maddeler daha yüksek oranlarda, esnekliğin düşük olduğu maddelerse daha yüksek oranlarda vergilendirilmelidir. Ters esneklik kuralı olarak da tanımlanan bu kural, mallara uygulanan vergi oranlarının malların talep esnekliği ile ters orantılı olması gerektiğini belirtmektedir. Ramsey'in makalesinin aslında temeli ve ana fikri bundan ibarettir. Ramsey'in bu 14 sayfadan oluşan makalesi Cambridge Üniversitesi profesörlerinden James Mirrlees tarafından geliştirilerek optimal vergileme adı altında bir literatürün doğuşuna kaynaklık etmiştir. Mirrlees 1970'li yıllarında başında Peter Diamond ile birlikte birkaç makale yayınlarak Ramsey'in matematiksel vergileme modelini ileri bir noktaya taşımıştır.

Peki Ramsey'in bu ters esneklik kuralına ve daha geniş anlamda Mirrless'in ve Diamond optimal vergileme teorisine itirazlarınız ve eleştirileriniz nelerdir?

Ramsey'in hem makalesi hem de o makale içerisindeki ters esneklik kuralı bir kere ideal vergileme kurallarının hiç birisi ile uyumlu ve tutarlı değildir. Ramsey'in makalesi gereksiz anlamsız matematiksel formüller ile dolu karışık, karmaşık bir teori sunmaktadır. Ramsey'in sıradışı aklı ve matematik kafası basit bir vergileme sorusunu karmakarışık bir şekilde incelemektedir. Yüzlerce mal var ve siz o malları alıp tek tek elastik mi inelastik mi diye değerlendireceksiniz ve sonra da inelastik mallara daha fazla vergi koyacaksınız. Temel ihtiyaç malları,

lüks mallar, yararlı mallar, zararlı mallar, ara malları, yok düşük mallar yok Giffen malları diyeceksiniz ve vergi otoritesine böyle bir takdir hakkını vereceksiniz. Bu vergilemenin basitlik, etkinlik, iktisadilik, genellik ve saire ilkelerinin tamamına bir bire zıt saçma bir öneridir. Ramsey'in önerisini ben abesle iştigal bir mali absürdizm önerisi olarak görüyorum. Ters esneklik kuralı gereği sigaranın ve alkollü içkilerin yüksek oranda vergilendirilmesi önerisinin bile etkin bir politika olarak değerlendirilmek yüzeysel bakış açısidir. Peki zararlardan korumanın zararları nelerdir? Paternalizmin önerdiği günah vergilerinin beklenmeyen ya da öngürülmeyen sonuçları nelerdir? Unintended consequences... Arabasına nasıl olsa benzin, mazot alacak diye petrol ve petrol ürünlerinden yüksek oranda akaryakıt tüketim vergisi almak, elektrik ve doğal gaz tüketimine ilave vergiler koymak sadece Leviathan'ın vergi gelirlerini maksimize etmesine hizmet eder, sosyal refahın optimizasyonuna hizmet etmez. Tüketim vergisi özünde optimal bir vergi konusu değildir; sadece Leviathan'ın aneztezi uygulayarak kazları bağırtmadan yolmasına yarayan bir vergi türüdür. Siz optimal vergilemeden söz ediyorsunuz ve en adaletsiz olan bir vergi türünden başlayarak optimalite arıyorsunuz. Bu paradoks değil midir? Düşünsenize yüzlerce ürün var ve bu ürünleri tek tek elastik, inelastik olup olmadıklarına göre değerlendireceksiniz ve onlara kafanıza göre bir vergi oranı belirleyeceksiniz. Vergi sistemindeki basitliği ortadan kaldıran, ayrımcılık ve ayrıcalık yaratan, adaletsiz bir vergi sistemi inşa edeceksiniz. Bunun adı da optimal vergileme olacak.

James Mirrlees ve Peter Diamond için ne diyorsunuz?

James M. Mirrlees kusura bakmasın onun ekonomiye ve maliyeye olan bakış açısını hiçbir zaman doğru bulmadım. Mirrlees'in geliştirdiği aşırı teorik, karışık ve karmaşık matematiksel formülasyonlar ve modele dayalı optimal vergi teorisinden bugüne kadar bir şey anlamadım! Peter Diamond için de bu geçerlidir. Mirrlees emin olun gerçek bir maliyeci değildir. Matematikçidir. Edgeworth kürsüsü başkanı adıyla görev yapan bu iktisatçı Edgeworth gibi matematik kafası ile iktisadi ve mali olayları analiz etmeye çalışmıştır. Matematiksel iktisat Nobelli Paul Romer'in ifadesiyle Mathiness iktisat bilimini nasıl berbat bir hale getirmişse Mirrlees'in ve kısmen Diamond'un öncülüğünü yaptığı matematiksel vergileme modeli de aynı şekilde maliye ve vergi teorisini berbat etmiştir. 1970'li yıllarda oluşan ve gelişen devasa bir optimal vergileme literatüründe çalışan onlarca akademisyenin yaptığı aşırı teorik, soyut, nonsense çalışmalarının emin olun hiçbir işe yaramadığına inanıyorum. Lütfen bu sözlerimle cahilce bir yorum yaptığımı düşünmeyin. Bu eleştirim iktisadi bir bataklığa dönüştüren matematikçilik, ekonometricilik, ampirikçilik gibi sözde

bilimsel akımların tamamı için geçerlidir. Matematiksel formalizm, aksiyomatizasyon, optimizasyon, matematiksel iktisat, ekonometri... Kantitatif araçlar iktisat biliminde ancak gerekli olduğu yerde ve gerektiği kadar kullanılmalıdır. Doğrusu budur... İktisatçıların araştırmalarında kullandıkları onlarca soyut modeller, formüller, grafikler ve saire yaşadığımız dünyanın sorunlarını anlamakta ve çözmekte bir yarar sağlamış mıdır? Bu tür araştırmaların önemli bir kısmı boşuna ya da beyhude yapılmış çalışmalardır. İktisat bir bilim olacak diye illaki ampirik çalışma yapmak gereklidir gibi bir saplantıya ya da aşşğılık kompleksine girmenin bir manası yoktur. Matematiksel formalizm maalesef iktisadi iktisat olmaktan uzaklaştırmıştır, ruhunu öldürmüştür ve gerçek dünyadan alıp koparmıştır. Mirrlees ve takipçilerinin ya da bilimcilikten başka bir şey değildir. Mirrlees'in Diamond'un ve onu takip eden akademisyenlerin yazdığı makaleleri okuyabiliyor musunuz? Anlayabiliyor musunuz? Evet mi Hayır mı? Peki varsayalım ki, iyi bir matematiksel iktisat temeliniz var bana söyler misiniz, optimal vergileme bugün vergi meselelerinin hangisine somut bir çözüm sunabilmiştir? Adı optimal! İyi de bu saçma sapan formüller, denklemler, modeller ideal bir vergileme için gerekli olan ilkelerin hangisine somut bir katkı sunmaktadır? Mirrlees'in optimal vergileme adını verdiği teorisinin adı yanlış konumuştur. Pesimal Vergileme demek daha doğrudur. Optimal Taxation vs. Pessimial Taxation başlıklı bir makale yazmak isterim doğrusu!

Siz optimal vergileme teorisine çok ağır eleştiriler yöneltseniz de ben yine de sormak isterim. Optimal vergilemeye ilişkin oldukça geniş bir literatür var. Bu alanda önerilen optimal vergi modellerinden hangisi veya hangileri uygulanabilir? Bunlar hakkında varsa eleştirileriniz, bize sunabilir misiniz?

Hayli teorik ve matematiksel olsa da optimal vergi teorisinin cevap aradığı sorular aslında şunlar olmuştur: Hükümet gelir vergilerine mi yoksa mal (tüketim) vergilerini mi ağırlık vermelidir? Tasarruflar ve sermaye kazançları vergilendirilmeli mi yoksa tamamen vergi dışında mı tutulmalıdır? Tüketim vergileri kapsamında, vergi oranları mal ve hizmetler arasında nasıl farklılık göstermelidir? Vergi tarifeleri ne kadar artan oranlı olmalıdır? Düz oranlılığın hangi vergi türlerinde uygulanması doğru bir alternatiftir? Marjinal vergi oranı alt, orta ve üst gelir dilimlerindeki mükellefler için nasıl dizayn edilmelidir? Bunlar yanlış sorular değildir. Fevkalade doğru sorulardır. Optimal vergileme ile ilgili olarak şunu söylemek istiyorum. Yanlış olan sorular değil, metodolojidir. Gereksiz, anlamsız, karışık ve karmaşık matematiksel vergi modeli ile yapılan çalışmalar ne işe yaramıştır? Ben Maliye okulundaki öğrencilik yıllarımı da hesaba katarsam neredeyse yarım asırlık maliyeciyim. Mirrlees'in Nobel kazandığı yıl ben de profesörlük unvanımı henüz almıştım ve o yıllarda bir

Nobeliteyi eleştirecek gücü kendimde bulamadığımı itiraf etmeliyim. İçimden hep “anladıysam a'râb olayım” dediğim bu optimal vergi meselesi üzerine bir eleştiri kaleme almanın hadsizlik olacağını ve bir profesör olarak utanılacak bir şey olacağını düşünüyordum. Ta ki, şimdiki zamana kadar! Bunu sadece ben söylüyor olsam o zaman okuyucular da bak haddini bilmez cahil adama, Nobel ekonomi ödülü kazanmış bir değil iki iktisatçının optimal vergi teorisini eleştirmeye cesaret ediyor derler. Ama dünyada birçok önemli iktisatçı Mirrless'in optimal vergileme teorisi ile ilgili benzer eleştirileri ifade ediyorlar.

Optimal vergileme alanında çokça çalışma yapıldığını görmekteyiz. Sizin de bu alanda kaleme aldığınız çalışmalar var. Peki, mevcut çalışmalar bu alanın anlaşılmasında yeterli midir?

Bakın efendim. Optimal vergileme ile ilgili olarak aşırı matematiksel formüllerle dolu onlarca makale benim gözümde garbolojik iktisadın bir parçasıdır. Bu değerlendirmemi saygısızlık, hadsizlik olarak değerlendirmeyiniz. İktisadın matematizasyonu nasıl iktisadı değersizleştirmişse aynı şey matematiksel vergileme için de geçerlidir. Anlamadığınız bir şeyin üzerine ileri matematik bilginiz ve modeller ile bir şey ilave ederseniz bunun ne değeri olabilir ki? Aynı şeyi 1980'li yılların başında optimal vergi oranı üzerine Laffer hipotezi için de yaptılar. Optimal vergi oranı ne olmalıdır? Maksimum ortalama ve marjinal vergi oranları üzerine yazılmış saçma sapan matmatiksel vergileme makaleleri neye hizmet etmiştir? Ne yarar sağlamıştır? İbn haldun'un yaklaşık 700 sene evvel yazdığı Laffer hipotezini saçma sapan grafikler ve matematiksel formüllerle etki değeri yüksek dergilerde yayınlayınca konuyu daha değerli bir hale mi getirmiş oluyoruz?

Türkiye açısından da şunu söylemek isterim. Optimal vergileme teorisinin başlangıcını Mirrlees ve Diamond'un çalışmalarını esas alarak 1970 li yılların başları olarak kabul edersek aradan geçen 50 yılda Türkiye'de bu alanda ne yazıldı diye bakmalıyız. Bu konuda ülkemizde sadece 4-5 doktora tezi yazıldı. Bu alanda doktora tezi yazan meslektaşlarımızın emeğini küçümseyecek değilim ama yazılan tezleri okumakta çok ama çok zorlandığımı söylemek durumundayım. Benim bildiğim 4 doktora tezi ve az sayıda makale. Tekrar altını çizerek ifade etmek isterim, eğer Mirrlees ve Diamond gibi iki Nobel kazanmış bilim insanı bu konuda yazmışlarsa onların yazdıklarını çok daha detaylı olarak incelememiz gerekmez mi? Maliye sempozyumlarında bile bir kez olsun bu konu enine boyuna ele alınmış değildir.

Size göre optimal olduğunu düşündüğünüz bir vergi modeli var mıdır? Verginin kaynağı, oranı veya tarifesi üzerinden hareketle nasıl bir vergi toplumsal refah için en uygundur?

Bir kere şunu söylemek isterim. Optimal, optimalite, optimizasyon kelimeleri ne Pareto'nun ne de Mirrless'in tapulu malı değildir. Optimal manası itibariyle en uygun, en ideal anlamlarında kullanabileceğimiz bir kelimedir. Etkinlik yani efficiency bunun sadece bir parçasıdır. Bir uygulama ya da eylemin sonucu etkin olabilir ama, adil olmayabilir. Optimal genel olarak ulaşılmaması gereken idela ya da mükemmel durum, pozisyon olarak düşünölmelidir.

Ben de 1995 yılında Optimal Devlet adında bir kitap yayınladım. TÜSİAD tarafından kamuoyuna sunuldu. Optimal devlet faaliyetlerinin ne olması gerektiğini sorguladım... Ben şöyle düşünüyorum. Maliyecilerin iyi bir vergi sisteminin dizaynı ya da tasarımı üzerindeki arayışı fevkalade önemlidir. Ben bunu ideal vergi sistemi tasarımı ya da kısaca Optimal Vergileme olarak adlandırıyorum. Mirrless'in karışık, karmaşık, aşırı matematiksel vergi modelinin adı optimal vergileme olsa da ideal bir vergi sistemi tasarımına ciddi bir katkı sunamamıştır. Akademik garboloji demek saygısızlık olur ama bir tür bilimcilik yani scientism olarak görüyorum.

Optimal vergilemeye yönelik geliştirilen modellerde vergilemede etkinlik ve adalet ilkeleri üzerinde durulduğunu görmekteyiz. Bu ilkeler bize neyi anlatmak istiyor?

Şimdi etkinlik kavramı başlı başına eksik ve yanlış kullandığımız bir kavram. Efficiency, effectiveness, efficacy ya da efficacy gibi kelimeleri iktisatta kullanıyoruz. Maliyet etkinliği, tasarruf, verimlilik, prodüktive, refah kaybı ya da refah maliyeti gibi kavramları kullanıyoruz. Adalet kelimesini de doğru ve yerli yerinde kullanmıyoruz. Yatay adalet, dikey adalet, eşit fedakarlık, eşit oranlı fedakarlık, en az toplam fedakarlık, prosedürel adalet, dağıtıcı adalet ve saire... Kavramları kafa karıştırarak şekilde ve bazen de yanlış ve yersiz olarak kullanıyoruz. Benim bu konudaki görüşüm net. Optimal vergileme açısından her iki ilkenin de doğru tanımlanması ve doğru şekilde uygulanması gerekir. Eşitlik ve etkinlik kriterlerinin birbirinin trade-off'u olması elbette arzu edilir bir durum değil. Örneğin düz yani sabit oranlı bir vergi beni gibi düşünen maliyecilere göre etkinlik açısından optimal, adalet ilkesi açısından ise bir semi-optimal bir durum. Suboptimal demek de doğru olmaz... Ben düz oranlı vergiyi refah iktisadı terminoloji ile söyleyecek olursak Pareto optimal değil belki ama yarı-optimal yani semi optimal bir vergi tarifesi olarak görüyorum. Birinci en iyi değilse bile en azından ikinci en iyi optimal çözüm... Fakat artan oranlı vergi tarifesi bana

göre her iki ilkeye de ve aynı zamanda basitlik ve diğer vergileme ilkelerine de ters bir durum. Lump-sum adı verilen bir baş vergisinde dead-weight cost adı verilen refah kayıpları yoktur demek ve etkinlik geçerlidir demek bir mana teşkil etmez. Baş vergisi gibi ödeme gücünü ve fayda ilkesini dikkate almayan bir lump-sum uygulamanın adil olduğunu söyleyebilir miyiz?

Sizece toplumsal refaha uygun vergileme yapılırken etkinlik veya adalet ilkelerinden hangisine ağırlık verilmelidir veya iki ilke arasında nasıl bir denge kurulabilir?

Maliyeciler olarak ideal vergileme ilkelerinin birçoğu üzerinde aslında anlaşıyoruz. Anlaşamadığımız belki etkinlik ve neutrality denen tarafsızlık ilkesi ile adalet ve eşitlik üzerine... Bir de anlamadıklarımız var. Maliyecilerin anlamadıkları bir ilke var ki o da vergi kurallarında düzenlilik, daimilik ve bunun devamını sağlayacak bağlayıcılık ilkesi. Binding ilkesini gözardı eden bir vergileme optimal bir vergileme olamaz. Ben kamu tercihi ve anayasal iktisat üzerine çalışmalar yapan bir maliyeciyim. Adam Smith'in, Neumark'ın, Wagner'in, Musgrave'in daha ötesinde bir optimal vergileme tasarımı üzerine düşünüyorum.

Öyle bir vergi sistemi dizayn edelim ki, bu vergi sisteminde kurallar ayrımcılık ve ayrıcalıklara yani imtiyazlara izin vermeyen genellik ilkesini esas alsın... Özellik ilkesi değil, genellik ilkesi ana ilke olsun... Öyle bir vergi sistemi dizayn edelim ki çok kazananın çok vergi alalım klişesinin ötesinde gerçek manada bir adil vergi sistemi kuralım. Çok kazananın çok vergi alalım diyoruz da neden çok serveti olandan daha çok vergi alalım demiyoruz? Adalet kavramsal olarak muğlak ve yorumla açık bir kavramdır. Vergileme konusunda yatay adalet, dikey adalet, kanun önünde eşitlik en azından doğru kavramlardır.

Öyle bir vergi sistemi dizayn edelim ki, vergi ile ilgili kurallar basit, açık, anlaşılabilir, erişilebilir, belirli ve kesin olsun, önceden ilan edilmiş ve öngürülebilir olsun... Öyle bir vergi sistemi inşa edelim ki, vergilerin üreticilerin ve tüketicilerin karar, davranış ve tercihleri üzerindeki etkisi mümkün olduğu ölçüde nötr olsun. Yani vergilerin insanların ticaret yapma, alma, satma, kazandığını biriktirme, tasarruf etme, servete dönüştürme, yatırıma çevirme kararları üzerinde olumsuz yani negatif bir etkisi olmasın. Çalışma arzusu ve gayretini olumsuz etkilemesin... Vergiler akşamdan sabaha değişirse kamu maliyesine ve vergi sistemine güven olmaz. Öyle bir vergi sistemi dizayn edelim ki, vergi ile ilgili kurallar sık sık değişmesin, kuralların devamlılığı, düzenliliği ve istikrarı güvence altına alınsın. Peki, çoğunlukçu demokrasilerde siyasetçilerin istismarlarına izin vermeyen devamlılık ve istikrar ilkesini nasıl güvence altına alabiliriz? Bunun tek bir yolu var... Anayasal bağlayıcılık ilkesi. Biraz sert bir

ifade ile değerlendirme yapmama izin verin. Vergilemede bağlayıcılık ilkesini anlamayan maliyeci kafasını ve maliyeci zihniyetini reddediyorum. Vergi devletinin iradi, takdiri, ihtiyari kararlarına terk edilmiş bir vergi sistemini anayasal bağlayıcılık ilkesini esas alarak korumayan ve güvence altına almayan bir vergi reformu kalıcı olamaz. Her vergi reformu aslında bir vergi deformudur. Ben Ramsey'in, Mirrlees'in, Diamond'un ve bu alanda yazan optimal teorisinin saçmalıklarına inanmıyorum.

Son olarak toplumsal refaha en uygun vergi modeli şayet uygulanabilir olduğunda vergi yükümlülerinin vergiye karşı direnci azalabilir mi? Toplum refahına uygun vergi, mükellefin vergiye olan uyumunu arttırır mı?

Elbette, bir ülkede gerçek anlamda hukuk devleti, hukukun üstünlüğü, kurallar ve kurumlar var ise ve bunlar ihlal edilmeden uygulanıyorsa orada barış, düzen, refah, adalet daha ileri seviyelerde olur.

Aslında en önemli hususlardan biri olduğunu düşündüğüm bir soru yöneltmek istiyorum. Optimal vergileme yaklaşımı günümüzde var olan vergi sorunlarına ne açıdan katkı sağlayabilir? Bu sorunların çözümünde bu alanda yapılan önerileri yeterli buluyor musunuz?

Küçük ve sevimli Ramsey'i, Dahiyane dahi Ramsey'i bir tarafa koyalım... Ama onun ötesinde Mirrlees'le başlayan ve devam eden optimal vergileme literatürünün bir facia olduğunu düşünüyorum. Hadsizlik ve saygısızlık yapmadan şu soruyu sormak istiyorum. James Mirrlees'in aşırı teorik ve karmaşık matematiksel vergi modelinin gerçek dünyada yaşadığımız vergileme sorunlarına sunduğu katkı nedir? Bu konuda tez ve makale yazmış bir maliyecimizin açık ve anlaşılır ifadelerle bu literatürün sağladığı katkıyı açıklamasını isterim. Maliye bilim insanlarımız içerisindeki kıdemli ve duayen maliyeci hocalarımız bu konuda bizi aydınlatsınlar isterim...

Sayın Hocam, son olarak size yapmış olduğumuz söyleşinin özeti olabileceğini düşündüğüm bir soru yöneltmek istiyorum. Optimal vergileme alanının geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz? Gelecekte bu alanda çalışma yapacak olanlara neler önerebilirsiniz?

Dürüst, açık ve samimi cevap vereyim. Karışık, karmaşık, anlamsız ve gereksiz şekiller, diyagramlar, formüller, denklemler ve modellerle dolu matematiksel optimal vergi teorisine verilen emek, zahmet ve zamanın heba edilmesine üzülürüm. Optimal vergilemenin öncüsü olarak ismi geçen Mirrlees'i hiçbir zaman maliyeci ve vergi uzmanı olarak görmedim. Nobel kazanmış olmak ya da Sir unvanı olmakla iyi bir maliyeci olunmaz. Aynı sözlerim onunla birlikte

Nobeliteyi paylaşan Vickrey için de geçerlidir. William Vickrey'in paralojilerini ve safsatalarını okuyunca donup kalıyorum. Dahiyane bir dâhiye olarak Ramsey'e hayranlığımı ifade ettim ama matematikçi kafasıyla bir vergi makalesi yazmakla maliyeci ya da vergi uzmanı olunmaz. Yabancı literatürde Ramsey üzerine yazılmış onlarca makaleyi alın okuyun, anlayabilirsiniz! Türkçe'de Ramsey üzerine yazılmış bir iki makaleye rastlıyorum, okuduğumda şaşırıp kalıyorum! Zira bir şey anlamıyorum. Düzgün bir Latin alfabesi kullanan bir dil ile yazılmış olsa en azından Google Translate'den yardım alabilirim ve ne demek istediğini anlayabilirim! Mali absürdizm demek abesle iştiğal etmek demektir. Optimal vergileme literatürünün gerçek dünyanın vergileme sorunlarına sunduğu somut katkıların ne olduğunu anlamaya çalışıyorum. Anlayan varsa yazsın da bilelim istiyorum...

Sizin optimal vergileme adıyla yaptığımız çalışmaların ana fikir ve özeti nedir?

Benim optimal vergi yaklaşımında dört temel soru var? İlk soru. Vergi ne üzerinden alınmalı? Tek vergi mi? çok vergi mi ve saire... İkinci soru... Vergi hangi oranda alınmalı? Tek oran mı yoksa artan oran mı tartışması... Üçüncü soru... Nasıl alınmalı? Doğrudan mı yoksa kazları bağırılmadan aneztezi uygulayarak mı? ve son soru... Fayda ilkesine göre mi, yoksa ödeme gücü ilkesine göre mi? Bu dört temel soruya cevaplar arıyorum... Bundan önce iyi bir vergileme sisteminin ana ilkeleri konusunda mutlaka ve mutlaka uzlaşmamız ve anlaşmamız gerektiğine inanıyorum. Bu ilkelere vergi anayasası diyebilirsiniz. Siyasi iktidar ve onun emrindeki vergi otoritesi ya da vergi bürokrasisi vergi anayasasında yazılı olan ilkeleri ihlal etmeden vergileme yetkisini kullanabilmelidir. Keyfi kararlarla değil, günübürlük ilanlarla değil, akşamdan sabaha değişen torba yasalarla değil, önceden ilan edilmiş basit, açık, adil ve kesin anayasal kurullarla... Biz buna vergi anayasası diyoruz... Peki şimdi ben de size bir soru sorayım? Bu ülkede mali anayasa ve vergi anayasasını anlayan kaç tane maliyeci var acaba?

Değerli katkılarınız ve ayırdığınız vakit için çok teşekkür ederim.